

Posudek na disertační práci

Ondřej Holub: Komunistická strana Rakouska a československý reformní komunismus, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2021, 260 s.

Cílem práce Ondřeje Holuba „Komunistická strana Rakouska a československý reformní komunismus“ je prozkoumat vztah Komunistické strany Rakouska k československému reformnímu komunismu 60. let. Autor si přitom klade tři hlavní otázky: jakým způsobem pronikal československý reformní komunismus do myšlenkového i mentálního světa rakouských komunistů, co z něj rakouští komunisté přejímali a nakonec, zda specifická vnímavost rakouských komunistů vůči jejich československým souputníkům nepoukazuje na nějaké širší, sdílené střeoevropské myšlenkové a kulturní prostředí.

Aby na tyto otázky odpověděl, podává autor podrobnou analýzu vývoje rakouského komunismu od roku 1918 až do 60. let (se stručným přesahem do roku 1989). Zaměřuje se přitom nikoli na klasické politické dějiny strany, ale spíše na její myšlenkový svět a obecnější politické a kulturní kontexty, v nichž se rakouští komunisté pohybovali. Vyzdvihuje přitom především formulaci „národního komunismu“ v polovině třicátých let v kontextu rakouské vnitropolitické i mezinárodněpolitické krize a ambivalentní, nicméně formující vztah k austromarxismu. Ten měl na rakouské komunisty bezprostřední vliv od poloviny třicátých let, kdy po zákazu a porážce sociální demokracie vstoupila řada bývalých sociálních demokratů do KPÖ. Autor zdůrazňuje i specifičnost rakouského komunismu, spočívající ve vysokém vlivu (židovských) intelektuálů a v často problematickém vztahu k širší (nepříliš početné) členské základně v důsledku vývoje rakouské levice v meziválečném období (dominantní postavení sociální demokracie ve dvacátých a v první polovině třicátých let).

FACULTY
OF SOCIAL SCIENCES
Charles University

Práce je rozdělena do šesti hlavních kapitol. Po úvodní teoretické a metodologické kapitole se autor v následujících částech chronologicky věnuje rakouské komunistické straně, přičemž zohledňuje i její vztahy s českými (československými) komunisty, které líčí především z hlediska transferu a vzájemného ovlivňování. Práce se opírá o široké spektrum pramenů, kromě archivních dokumentů české, rakouské i německé provenience pracuje autor i s dobovým tiskem.

Moje **připomínky** se týkají především struktury práce a v menší míře některých drobnějších nepřesností:

1) Domnívám se, že hlavním problémem je úvodní, teoretická kapitola. Ponechám-li stranou jistou čtenářskou „nepřívětivost“ této části, která je ale zřejmě dána snahou o přesné formulace a co nejširší teoretické ukotvení tématu práce, vyvolává úvod ve čtenáři zmatek ohledně toho, co je vlastně tématem práce a kdo jsou její aktéři. Autor začíná obecnou diskusí různých přístupů k dějinám československého komunistického reformismu 60. let – jakkoli ten není hlavním tématem práce. Čtenář se tak musí sám postupně dopracovat formulace tématu a cílů práce (ty jsou ostatně jasně formulovány až v samotném závěru). Mezitím není jasné, zda je tématem práce rakouská KPÖ a jak rakouská KPÖ reflektovala československý reformismus, nebo zda jde o širší význam československého reformního komunismu, který autor ilustruje na jeho významu pro rakouskou KPÖ, či zda je to práce o KPÖ a KSČ jako o reprezentantech, jakkoli mnohdy odlišných, „středoevropského marxistického humanismu“? Nebo snad pojednává práce o československém reformním komunismu jako reprezentantu „středoevropského marxistického humanismu“? Je práce o transnacionálních dějinách a transferu mezi rakouskou KPÖ a KSČ?

Všechny tyto otázky spolu samozřejmě souvisí, nicméně autorovi se (až do samotného závěru) nedaří podat jasnou hierarchii hlavních témat, s nimi souvisejících dílčích témat a otázek. To se týká i metodologie – není zprvu jasné, zda je aktérem pouze KPÖ, nebo

KPÖ a KSČ, či zda půjde o srovnání, dějiny transferu či dokonce o dějiny specifického kulturního a intelektuálního prostoru střední Evropy na příkladu dvou „bratrských“ a úzce propojených komunistických stran.

Přestože autor nakonec téma i hlavní otázky pojmenovává v závěru, jak jsem již zmínil, i v tomto případě by bylo namístě více promyslet jejich strukturu: zatímco druhá otázka (co si rakouští komunisté vybírali na československém komunistickém reformismu) plyne z první otázky a je spíše její součástí než samostatným tématem, je třetí otázka něčím, co by mělo obě předchozí spíše předcházet, protože směřuje k širšímu kontextu, v němž se tento (selektivní) transfer odehrával.

Chápu, že to, jak jsou otázky položeny, asi vychází z procesu, jak k nim autor během své práce nad tématem postupně dospěl, ale to neznamena, že by měla být stejně strukturovaná i práce samotná. Práce by podle mě vyžadovala jinou strukturu: závěr z velké části změnit na úvod (ve formě jasných tezí a otázek), teprve poté zařadit (upravenou) teoretickou kapitolu a následně kapitolu, analyzující onen obecný zkušenostní, myšlenkový i symbolický kontext střední Evropy, v němž se čeští i rakouští komunisté chtěli nechtěli pohybovali. Teprve poté by měly následovat vlastní, chronologicky zaměřené kapitoly.

V úvodu mi také chybí jasnější zasazení do širšího kontextu: proč si autor vybírá právě toto téma a proč ho považuje v kontextu výzkumu dějin (komunismu, střední Evropy, 60. let...) za podstatné? Nejde přitom jenom o nezpracovanost tématu v dosavadním bádání, ale především o jeho obecnější význam pro poznání dějin (20. století, střední Evropy, komunismu apod.)

2) Další připomínka se týká používání pojmu „český“ a „československý“ (převážně „komunismus“). Autor tyto pojmy používá v podstatě jako synonyma, přestože právě KSČ se musela neustále – a mnohdy originálně – vyrovnávat s otázkou, zda je to česká, německá, československá strana a co vlastně tyto pojmy pro ni znamenají. Autor, jakkoli

si je těchto problémů nepochybně vědom, je v textu nijak nereflektuje. Nejde přitom jenom o terminologickou otázku, ale i o věcný problém: co potom znamená problém národního komunismu v českém (československém) případě? Hrála tato specifická konstelace nějakou roli pro rakouské komunisty, kteří se museli s národní otázkou v případě Rakouska také potýkat (jakkoli samozřejmě v jiné podobě)? Není potom ono autorem často zmiňované středoevropanství českých i rakouských komunistů spíše středoevropanstvím ve smyslu Předlitavska?

3) Autor ve své diskusi zájmu rakouských komunistů o koncept národa a jejich pokusu definovat „rakouský národ“ píše, že v této snaze nebyli ve své době ojedinelí a poukazuje na zdůrazňování rakouské svébytnosti ze strany Dollfusse a Schuschnigga (s. 88). To je ale omyl: ideologie rakouského austrofašismu odmítala existenci „rakouského národa“, pouze se snažila vyzdvihnout domnělá rakouská specifika v rámci německého národa, která měla legitimovat vůdčí roli „stavovského státu“ přinejmenším v prostoru post-habsburské střední Evropy. Autor naopak nezmiňuje sociologa Ernsta Karla Wintera, který byl – kromě rakouských komunistů – v podstatě jediným intelektuálem, který v této době uvažoval o koncepci rakouského národa. Možná by stál za zmínku i proto, že se během svého krátkého působení na vídeňském magistrátu pokoušel o navázání dialogu mezi rodícím se Dollfussovým režimem a levicí.

4) Další připomínky jsou spíše marginálního rázu: přestože je práce z hlediska překlepů na velice dobré úrovni, autor by měl ještě opravit německé termíny, které často uvádí v závorkách. Buď v nich má překlepy (správný název Werfelovy básně je „An den Leser“ (s. 41)), „Einverständnis“ místo „Einverstandnis“ (s. 70), „lebesfähig“ (s. 72), zřejmě „Die Wiedergeburt Österreichs“ (s. 97), nebo je uvádí (asi) v původních pádech, což však při vytržení z původní německé věty a zasazení do věty české, popř. vynechání členu nedává smysl („Österreichischen Freiheitsfront“ (s. 83); „oslovoval jej důvěrně jako *unserem lieben Egonek*“ (s. 110), apod. „Stadtgespräche“ by asi měly být přeloženy jako „Rozhovory“ a ne jako „Rozhovor“. Autor by měl také ujednotit překlad pojmu „Geist

der Lagerstrasse“: jednou ho překládá (poněkud svébytně) jako „mytologie lágru“ (s. 99), jinde píše o „táborovém mýtu“ (s. 131).

Chtěl bych však zdůraznit, že výše zmíněné připomínky nemění nic na **pozitivním dojmu z práce** samotné. Ta je nepochybně v řadě ohledů originální. Především chci vyzdvihnout již samotné téma, dosud v české i rakouské literatuře přehlížené, přístup k němu (autor nepodává klasické politické dějiny) a jeho směřování k dějinám transferu a vzájemného ovlivňování („histoire croisée“). Právě tyto části považuji za nejvíce zajímavé: jeho teze o společně sdíleném středoevropském prostoru či dokonce o středoevropském (možná dokonce i habsburském) kontextu jako prostředí, v němž se mohl formovat „středoevropský komunistický humanismus“ a představovat tak možný interpretační rámec československého reformního komunismu 60. let, by si určitě zasloužila další výzkum. A to především proto, že – jak autor naznačuje – umožňuje prolomit stále převládající výkladový rámec pražského jara jako originálně „české“ události – ať už ve smyslu jeho kořenů, tak i ve smyslu jeho následků, kdy právě krach reformního komunismu měl přispět ke konečnému triumfu (jediné) alternativy, a sice neoliberalismu a českému „návratu na Západ.“

Autorovi se přitom daří přesvědčivě vykreslit onen sdílený středoevropský svět – nejednalo se jenom o stejné či podobné myšlenkové tradice, ale přímo i o transfer lidí a idejí, o vytváření společných zkušeností, které následně ovlivňovaly konkrétní aktéry i v dalších letech. Jak autor trefně uzavírá: „Srpnovou okupaci vojsky Varšavské smlouvy je potom třeba chápat nikoli jakožto „pouhé“ násilné přerušení procesu československých reform, ale jako mocenský zásah, jenž narušil historicky určenou symbiózu a konvergenci rakouského a československého komunismu a zamezil kontinuálnímu promýšlení problému střední Evropy v intencích reformního komunismu.“ (s. 230).

**FACULTY
OF SOCIAL SCIENCES**
Charles University

Svémi připomínkami ke struktuře práce tak chci především autora vybídnout k tomu, aby se ještě nad podobou práce zamyslel a popřípadě ji před její publikací, kterou mohu jenom doporučit, upravil.

Práci proto rád **hodnotím pozitivně** a věřím, že během obhajoby, o jejímž kladném výsledku nepochybuji, bude možnost některé z mých uvedených připomínek podrobněji prodiskutovat.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Otá Konrád'.

Otá Konrád, 19.11.2021